

MÜASİR DÖVRDƏ MUSIQI TƏRBIYƏSİNİN NƏZƏRİYYƏSİ VƏ METODİKASININ VƏZİYYƏTİ

Sevda ALMURADOVA

Müasir dövrdə uşaqların musiqi-estetik tərbiyəsinin vəziyyəti gündən-günə inkişaf etməkdədir. Bu inkişaf respublikamızın cəmiyyətinin, iqtisadiyyatının, mədəniyyətinin və təhsilinin, həm də müxtəlif elmlər arasında əlaqələrin inkişafı ilə sıx əlaqədardır.

Filosofiyada, Fəlsəfədə onun tərkib hissəsi olan estetikada çoxlu sayda monoqrafiyalar yaranmış və bu əsərlərdə estetik tərbiyəsinin nəzəriyyəsinin metodoloji əsasları öz əksini tapmışdır. Rusiyada bu sahədə A.İ.Burovin, N.İ.Kiyaşenkonun, V.K.Skaterşikovun, V.A.Razumnunun, M.F.Ovsyannikovun və s. Azərbaycanda S.Quliyevin, O.Rəcəbovun, F.Sadıqovun, V.Xəlilovun, T.Kəngərlinin və digərlərinin tədqiqatları, xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycanda məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin

musiqi tərbiyəçiləri tərəfindən də yeni metodik vəsaitlərində yaradılmasını da müsbət hal kimi qiymətləndirmək olar.

Bunlardan 2005-ci ildə bağçada musiqi tərbiyəçisi işləyən Z.Sədraqızının "Uşaq bağçalarında musiqi məşğələlərinin müntəxabatı" adlanan iri həcmli metodik vəsaitini, pedaqoji elmlər doktoru, professor O.Rəcəbovun, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru S.Almuradova və müəllim G.Məmmədovanın yazdıqları "Uşaq bağçalarında mart bayramları ilə əlaqədar ssenarilər, şeir və musiqi nümunələri" adlı vəsaitini qeyd etmək olar.

Qeyd etmək lazımdır ki, yuxarıda adı qeyd olunan Zümrüd Sədraqızının nəşr etdirdiyi vəsait son dərəcə faydalı tədris vəsaitidir. Musiqi rəhbərləri bu topludan

həm mahnı oxuma, həm musiqi dinləmə, həm də musiqi-didaktik oyunlarda uğurla istifadə edə bilərlər. Onu da demək lazımdır ki, bu topluda musiqi nümunələri uşaqların yaş xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq qruplaşdırılmışdır.

Dörd fəsildən ibarət olan O.Rəcəbovun, S.Almuradovanın, G.Məmmədovanın yuxarıda adı qeyd olunan vəsaitin I fəslə "8 Mart qadınlar bayramına" həsr olunmuş səhnəciklərin ssenariləri, II fəslə "Novruz bayramına" həsr olunmuş səhnəciklərin ssenariləri, III fəslə "Novruz bayramına Azərbaycan xalqının deyim-düynüləri", IV fəslə "8 Mart beynəlxalq qadınlar və Novruz bayramları ilə əlaqədar musiqi repertuarı" öz əksini tapmışdır.

Azərbaycanda qeyd olunan tədris vəsaitlərinin tətbiqi nəticəsində məlum olmuşdur ki, məktəbəqədər yaşlı uşaqların musiqi inkişafı məhz onların müxtəlif növü musiqi fəaliyyətlərində baş verir. Məhz bu məşğələlər zamanı uşaqlar sadə şəkildə bir sıra musiqi biliklərini mənimsəyirlər. Məsələn, onlar növbəti musiqi səslərini fərqləndirirlər, həm də musiqi səslərini onların uzunluğuna, yüksəkliyinə görə səsləndirilməsində və s. də iştirak edirlər.

Uşaqların bədii təxəyyülü onu əhatə edən ətraf aləmlə, bədii anlayışlarla və s. qarşılıqlı əlaqədə olur. Müasir psixologiyada bədii fəaliyyətə aid olan -emosiya probleminə xüsusi diqqət yetirilir.

Uşaqlarda emosional vəziyyətin yaranmasına səbəblərini və vasitələrini tədqiq edə bu gün psixoloqlar maraqlandıran problemlərdən hesab olunur. Hal-hazırda estetik tərbiyə nəzəriyyəsi üç istiqamətdə tədqiq olunur:

- təlim prosesində uşaqların bədii yaradıcılığı;
- uşaqların sərbəst bədii yaradıcılığı;
- uşaqların estetik tərbiyəsinə kompleks şəkildə yanaşma.

Uşaqların hərtərəfli, harmonik inkişafı üçün uşaqların bədii yaradıcılığı böyük əhəmiyyətə malikdir. Bunun üçün alimlər və metodistlər dram səhnələrindən, müxtəlif musiqi fəaliyyətlərindən, təsviri incəsənətdən, danışq fəaliyyətindən fəal surətdə istifadə etməyi məsləhət görürlər.

Uşaq yaradıcılığını öyrənərək və qiymətləndirərək alim və metodistlər məktəbəqədər uşaqların musiqi fəaliyyətində aşağıdakı göstəriciləri nəzərdən qaçırmamağı məsləhət görürlər:

- a) musiqi yaradıcılığında yaranan uşaqların münasibəti, maraqları, qabiliyyətləri;
- b) yaradıcılıq fəaliyyətinin üsulları;
- c) uşaq yaradıcılığı "məhsulunun" səviyyəsi.

Birinci göstəriciləri tədqiq edən alim-metodistlər qeyd edirlər ki, bu göstəriciləri uşaq yaradıcılığını fəal surətdə formalaşdırma bilər. Eyni zamanda bu proses uşaqlar arasında ünsiyyətə yaranar, onların bədii yaradıcılığına olan maraqları artar və potensial şəkildəki qabiliyyətləri də aşkarlanır.

İkinci istiqamət bilavasitə uşaqların sərbəst bədii fəaliyyətlərlə əlaqədardır. Belə ki, uşaq sərbəst olaraq bədii fəaliyyətlə məşğul olursa, onda musiqi inkişafının baş verdiyini söyləmək olar.

Nəhayət, üçüncü aparıcı istiqamət olan estetik tərbiyəyə kompleks yanaşmanın uşaqların bədii musiqi fəaliyyətində əvəz olunmaz əhəmiyyəti vardır. Kompleks yanaşmanın əsas xüsusiyyətlərindən biri programlı estetik tərbiyədir. Qeyd etmək istədik ki, Azərbaycanda da uşaq bağçalarında uşaqların yaş səviyyələrinə uyğun proqramlar yaradılmışdır. Həmin proqramlarda təbiətə, ətraf aləmə, incəsənətə, əməyə, günlük həyatımıza estetik münasibət öz əksini tapmışdır.

Tədqiqatı kompleks baxımından yanaşma ilə əlaqədar Rusiyada, o cümlədən Azərbaycanda uşağın musiqi tərbiyəsi ilə musiqi inkişafı arasında qarşılıqlı əlaqələr xarakterilə əlaqədar elmi axtarışlar da aparılmışdır. Burada musiqinin ümumi strukturu, onun komponentləri müəyyənləşdirilmiş, ümumi və musiqi inkişafı arasında əlaqələrin, müxtəlif növ musiqi fəaliyyətlərlə qabiliyyətlər arasındakı münasibətləri araşdırılmışdır.

Eyi zamanda mahnı, musiqili-oyun yaradıcılığının musiqi-estetik tərbiyəsinə təsiri də öyrənilmişdir. Bütün bunlara akademik Y.B.Əliyevin, N.A.Vetluqınanın, O.M.Rəcəbovun, S.K.Almuradovanın və s. tədqiqatlarında rast gəlinir.

Ümumiyyətlə, qeyd olunan tədqiqatlarla bərabər kiçik yaşlı uşağın qavramasının sensor keyfiyyətləri sahəsində də axtarışlar aparılmışdır. Musiqili sensor qabiliyyətlər dedikdə musiqi səslərinin müxtəlif yüksəklikdə və ritmə uyğun ifa olunması, tembrin və dinamikanın müəyyənləşdirə bilmək qabiliyyətləri nəzərdə tutulur.

Uşaq musiqi ifaçılığı (mahnı oxumaq, rəqs, yallı getmək, uşaq musiqi alətlərində çalmaq) da bir sıra tədqiqatçı alimlər tərəfindən araşdırılmışdır və bu proses bu gün də davam etdirilir. Bu istiqamətdə hər bir musiqi fəaliyyətinin xüsusiyyətləri, uşağın qabiliyyətləri öyrənilir, həm də onların formalaşdırılması inkişaf etdirilməsi yolları, metodlar müəyyənləşdirilir. Bu araşdırmalarda mahnı oxumağa gələcəkdə uşaqların qabiliyyətlərinin inkişafına səbəb olan bir vasitə kimi baxılır.

Digər tərəfdən uşaqların rəqslərdə, yallılarda, musiqili oyunlarda iştirakı ilə əlaqədar elmi axtarışlarda məlum olmuşdur ki, bu cür musiqi fəaliyyətləri ritm hissini də formalaşdıraraq inkişaf etdirir.

Azərbaycanda artıq 2017-ci ildən bəri məktəbə hazırlıq qruplarına 5 yaşdan etibarən uşaqların qəbulu başlanılmışdır. Bu problem sosial-iqtisadi, psixoloji-pedaqoji istiqamətdə həll olunur. Əgər uşaq məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsində bir neçə il ərzində tərbiyə olunursa, o, bu müddət dövründə müəyyən musiqi-estetik inkişafına nail olur. Ona görə də hazırlıq qrupları ilə I sinif şagirdlərinin musiqi-estetik inkişafı arasında əlaqələr yaradılmalıdır.

Açar sözlər: musiqi tərbiyəsi, musiqi estetik inkişaf, musiqi təxəyyülü, savadı, musiqi, biliklər, mahnı, rəqs, xor

ƏDƏBİYYAT

1. Quliyev S.D. Musiqi inkişafı və musiqi tərbiyəsi. API-nin nəşriyyatı. Bakı, 1981 səh. 90.
2. Uşaq bağçalarında musiqi tərbiyəsi B. "Maarif" nəşriyyatı, 1993. Səh. 58.
3. Əmirov F.C. "Musiqi haqqında düşüncələrim". B. "İşıq" nəşriyyatı, 1985. Səh. 51.
4. Rəcəbov O.M. Uşaqlar və mahnılar. B. "İşıq" nəşriyyatı, 1985-ci il. Səh. 23-24-30.
5. O.Rəcəbov, U.Miriyyəva "Musiqi və mənəvi tərbiyə". B. "Maarif" nəşriyyatı 1995, səh. 162.
6. Sadiqov F.B. Uşaqlarda bədii yaradıcılıq qabiliyyətlərinin formalaşdırılması üzrə işin nəzəriyyəsi və praktikası. Doktorluq dissertasiyası, Bakı, 1992, səh. 350.

7. Z.Sədrəqızı "Uşaq bağçalarında musiqi məşğələlərinin müntəxəbatı". B. "Şirvanşəh" 2005-ci il.
8. O.Rəcəbov, S.Almuradova, G.Məmmədova "Uşaq bağçalarında Mart bayramları ilə əlaqədar ssenarilər, şeir və musiqi nümunələri". M. "Mütərcim" 2009-cu il.
9. Палавандишвили М.Л. "Музыка и движение" Тезисы докладов к IV симпозиуму по эстетическому воспитанию (28-29 января 1975 г.).
10. К.В.Тарасова "О развитии чувства музыкального ритма как сенсорной способности", "Эстетическое воспитание в условиях развитого общества". Тезисы докладов к IV симпозиума по эстетическому воспитанию (28-29 января 1975 г.)

Эта статья посвящена современное состояние теории и методики музыкального воспитания в дошкольных учреждениях. В статье говорится о том, что для всестороннего, гармоничного развития ребенка проблема детского художественного творчества имеет особое значение. Автор выделяет три группы показателей, которые специфичны для определения творческого начала в музыкальной деятельности дошкольников:

- отношения, интересы, способности детей проявляющиеся в музыкальном творчестве;
- способы творческих действий;
- уровень детской творческой "продукции".

Автор статьи так же выделяет три группы показателей, которые специфичны для определения творческого начала в музыкальной деятельности дошкольников:

- отношения, интересы, способности детей, проявляющиеся в музыкальном творчестве;
- способы творческих действий;
- уровень детской творческой "продукции".

Эти показатели дали возможность более объективно определить качество музыкального продуктивного творчества детей.

Ключевые слова: музыкальное воспитание, эстетическое развитие музыки, музыкальное воображение, музыкальное образование, музыка, знание, песня, танец, хор.